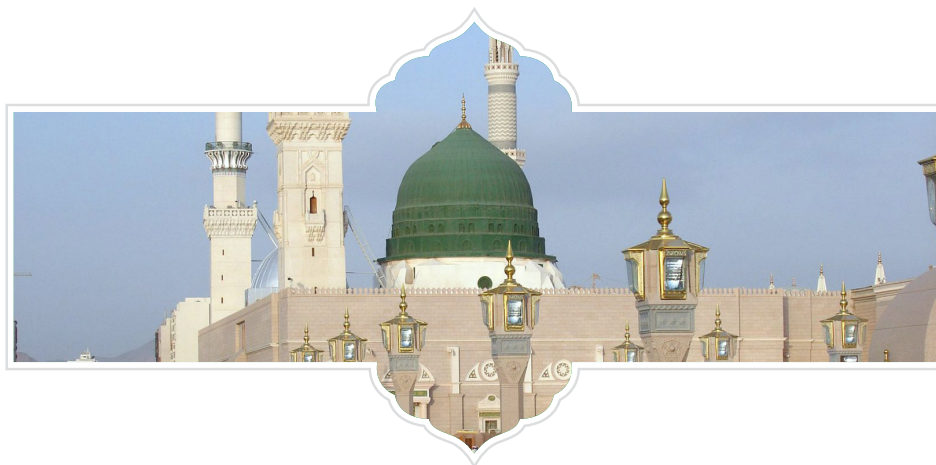

اقسام نماز

اقسام شک در نماز
به همراه احکام نماز مسافر

پیامبر اکرم (ص):

مَوْضِعُ الصَّلَاةِ مِنَ الدِّينِ كَمَوْضِعِ الرَّأْسِ مِنَ الْجَسَدِ
جایگاه نماز در دین، مانند جایگاه سر در بدن است.

کنز العمال، ج ۷، حدیث ۱۸۹۷۲

امام صادق (علیه السلام) می فرمایند: به هنگام حساب، پیش از هر چیز نماز انسان را محاسبه می کنند، اگر قبول درگاه خدا شود سایر اعمال نیز قبول خواهد شد و اگر پذیرفته نگردد سایر اعمال قبول نخواهند شد. اثرات معنوی نماز به حدی است که پیشوایان معصوم (علیه السلام) نماز راستون دین نامیده اند.

تعریف نماز

نماز یا صلاه در لغت یعنی دعا و در اصطلاح احکام عبادتی است شامل نیت، قیام، تکبیر، الحرام، قرائت، رکوع، سجود، ذکر، دعا، تشهد و سلام که با شرایط و شیوه خاصی انجام می شود.

آثار و فواید نماز

نماز، پیوند دهنده و رابط میان انسان با خداست و مایه صفای روح، پاکی دل، پیدایش روح تقوا، تربیت انسان و پرهیز از گناهان است و بر طبق روایات کسی که نمازهای پنج گانه را انجام می دهد از گناهان پاک می شود، همان گونه که اگر در شبانه روز پنج مرتبه در نهر آبی شست و شو کند اثری از آلودگی در بدنش باقی نمی ماند. و جان کلام این که نماز، تجلی بخش محبت و انس به خدای کریم است. نماز نفی معبودهای غیر حقیقی، تخیلی، عاطفی و الحادی است. نماز رازست و نیاز، نماز آرامش است و پرواز، نماز آرایش است و پیرایش. نماز آراستن به زیور خویها و زیبای و پیراستن از کژبها و زشتیهاست. نماز بازدارنده از فحشا و منکرات و آلودگی هاست.

اهمیت نماز

بر اساس آیات قرآن مجید و روایات و سفارش های پیغمبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و ائمه هدی علیهم السلام نماز یکی از ضروری ترین و مهم ترین تکلیف اسلامی است که بر هر انسان بالغ و عاقلی واجب می باشد، به گونه ای که حتی در بحبوحه جنگ و آتش سوزی و حتی هنگام غرق شدن در آب نیز از عهده مکلف برداشته نمی شود. اگر کسی نماز را ترک کند دین خود را خراب کرده است و مرتکب گناهی بزرگ شده است. (بحار الانوار، ج ۸۲، ص ۲۰۳) قرآن کریم می فرماید: در آخرت از برخی مجرمان می پرسند چه چیز شمارا به دوزخ کشاند؟ می گویند: ما از نماز گزاران نبودیم. (مدثر، آیه ۴۲)

نمازهای واجب

انواع نمازهای واجب

نمازهای واجب کدامند؟

۱. نمازهای شبانه روزی یا روزانه (نماز صبح، ظهر، عصر، مغرب و عشا)
۲. نماز آیات
۳. نماز میت
۴. نماز قضای پدر
- بِهَجْت، خامنه‌ای و مکارم: نماز قضای پدر و مادر.
۵. نماز طواف واجب خانه کعبه
۶. نمازی که به سبب اجاره، نذر، عهد و قسم واجب می شود.

توجه: در واقع، نمازهایی که به واسطه اجاره، نذر، قسم و عهد واجب می شود، جزو نمازهای واجب نیستند؛ ولی به خاطر وفای به عقد اجاره و نذر و قسم و وفای به عهد واجب می شوند.

نمازهای پنج‌گانه شبانه روز

نمازهای شبانه روزی که در پنج نوبت خوانده می شوند؛ از واجبات بسیار مهم و بلکه ستون دین است و ترک یا سبک شمردن آن حرام و موجب استحقاق عقاب می باشد.

(خامنه‌ای، اجوبه الاستفائات، ص ۳۳۸)

نماز جمعه

شرایط نماز جمعه

نماز جمعه در زمان ما؛ یعنی در دوران غیبت امام معصوم (علیه السلام) واجب تخییری است؛ یعنی مکلف بین خواندن نماز جمعه (با شرایطش) یا نماز ظهر، می تواند یکی را انتخاب کند.

صافی: در زمان غیبت اگر کسی نماز جمعه بخواند؛ احتیاط واجب آن است که نماز ظهر را هم بخواند.

شرایط نماز جمعه

شرایط نماز جمعه عبارت است از:

۱. به جماعت خواندن؛
۲. حداقل ۵ نفر بودن؛
۳. رعایت شرایط نماز جماعت؛
۴. بین دو نماز جمعه حداقل یک فرسخ فاصله باشد؛
۵. خواندن دو خطبه؛
۶. خامنه‌ای: خواندن خطبه ها و نماز جمعه توسط یک امام.

وقت نماز جمعه

احتیاط واجب آن است که نماز جمعه را از موقعی که در «عرف» اول ظهر می گویند عقب نیندازد و اگر از اوایل ظهر (حدود یک ساعت) تأخیر بیفتد باید به جای نماز جمعه نماز ظهر بخواند.

بِهَجْت: مجموع نماز جمعه و خطبه ها باید خیلی پس از زوال و ظهر شرعی طول نکشد.

خامنه‌ای: احتیاط واجب آن است که از اوایل عرفی زوال (ظهر شرعی) در حدود یکی دو ساعت بیشتر به تأخیر نیفتد و اگر بیش از دو ساعت تأخیر بیفتد؛ احتیاط واجب در به جا آوردن نماز ظهر می باشد.

مکارم: وقت نماز جمعه از اول ظهر است به مقداری که اذان و خطبه ها و نماز مطابق معمول انجام شود و با گذشتن این مقدار، وقت نماز جمعه پایان می یابد و باید نماز ظهر خوانده شود و ممکن است در حدود یک ساعت تا یک ساعت و ربع از اول ظهر شرعی باشد و بعد از آن، وقت نماز جمعه می گذرد و بنا بر احتیاط کسانی که در نماز جمعه شرکت نمی کنند تا پایان وقت نماز جمعه، ظهر و عصر را به صورت جماعت یا فرادا نخوانند.

کیفیت نماز جمعه

نماز جمعه دو رکعت است مانند نماز صبح؛ ولی دو خطبه دارد که توسط امام جمعه قبل از نماز ایراد می شود و مستحب است در رکعت اول سوره جمعه و در رکعت دوم سوره منافقون خوانده شود و همچنین مستحب است خواندن دو قنوت یکی در رکعت اول پیش از رکوع و دیگری در رکعت دوم پس از رکوع.

نخستین نماز جمعه رسول خدا (ص)

رسول گرامی اسلام (ص) پس از هجرت از مکه به سوی مدینه، روز دوشنبه (دوازدهم ربیع الاول)، به محله‌ای در نزدیکی مدینه به نام «قبا» وارد شدند و به جهت آنکه حضرت علی (علیه السلام) به ایشان ملحق شود چهار روز در آن مکان ماندند و به شایستگی مورد استقبال مردم قرار گرفتند. در این مدت، به دستور پیامبر طرح بنای «مسجد قبا» ریخته شد؛ آنگاه در روز جمعه به سوی مدینه حرکت کردند و هنگام نماز ظهر به محله بنی سالم رسیدند و در همانجا مراسم نماز جمعه را برپا کردند؛ این اولین نماز جمعه‌ای بود که رسول خدا اقامه نمودند و خطبه این نماز نیز، اولین خطبه رسول اکرم (ص) در مدینه بود.

نماز آیات

حکم نماز آیات و اسباب آن

یکی از نمازهای واجب «نماز آیات» است که به سبب برخی حوادث آسمانی یا زمینی واجب می شود که عبارتند از:

نماز آیات در پس لرزه‌ها

آیا برای پس لرزه های زلزله نماز آیات واجب است؟
 بهجت و سبحانی: اگر محسوس باشند، نماز آیات واجب است.
 خامنه‌ای: اگر زلزله مستقلاً حساب شوند، نماز آیات واجب است.

۱. خورشید گرفتگی یا کسوف (اگر چه مقدار کمی از آنها گرفته شود).

۲. ماه گرفتگی یا خسوف (اگر چه مقدار کمی از آنها گرفته شود).

۳. زلزله اگر چه کسی نترسد.

در صورتی که بیشتر مردم بترسند باید برای اینها هم نماز آیات بخوانند.

سیستانی: در صورتی که بیشتر مردم بترسند بنابر احتیاط مستحب نماز آیات ترک نشود.

امام، صافی و مکارم: در صورتی که بیشتر مردم بترسند، بنابر احتیاط واجب موجب نماز آیاتند.

بهجت: در صورتی که بیشتر مردم بترسند، بنابر احتیاط مستحب نماز آیات ترک نشود.

۴. آیات آسمانی مانند رعد و برق، باد سیاه، سرخ و زرد و مانند اینها.

۵. حوادث و آیات زمینی مانند فرو رفتگی زمین و شکافته شدن زمین و غیره

	<p>کسوف (خورشید گرفتگی) و خسوف (ماه گرفتگی)</p>	<p>از وقتی که خورشید یا ماه شروع به گرفتن می کند، انسان باید (صافی: می تواند) نماز آیات را بخواند و (امام، صافی: بنا بر احتیاط واجب) باید به قدری تأخیر نیندازد که شروع به باز شدن کند. سبحانی، سیستانی و مکارم: وقت شروع نماز آیات برای کسوف و خسوف موقعی است که خورشید یا ماه شروع به گرفتن می کند و تازمانی که کاملاً باز نشده ادامه دارد (مکارم، سیستانی: ولی مستحب است). (مکارم: بنا بر احتیاط)) به قدری تأخیر نیندازد که شروع به باز شدن کند. توجه: اگر خواندن نماز آیات را به قدری تأخیر بیندازد که آفتاب یا ماه شروع به باز شدن کند، باید نیت ادا و قضا نکند؛ ولی اگر بعد از باز شدن تمام آن؛ نماز بخواند باید نیت قضا نماید. سیستانی و صافی: اگر نماز آیات را تأخیر بیندازد که آفتاب یا ماه شروع به باز شدن کند؛ نیت ادا مانعی ندارد ولی بعد از باز شدن تمام آن، نماز قضا می شود.</p>
<p>وقت نماز آیات</p>	<p>زلزله</p>	<p>موقعی که زلزله اتفاق می افتد انسان باید فوراً نماز آیات را بخواند. توجه: اگر کسی نماز آیات را بلافاصله نخواند معصیت کرده و خواندن آن تا آخر عمر بر او واجب است و هر وقت بخواند ادا است. مکارم: انسان باید فوری و بلافاصله نماز آیات را بخواند و اگر نخواند معصیت کرده و احتیاط مستحب آن است که تا آخر عمر هر وقت توانست بخواند. سیستانی: در حوادثی که وقت آن وسعت ندارد مانند زلزله، باید فوری و بدون فاصله آن را بخواند، به نحوی که در نظر مردم تأخیر محسوب نشود و اگر تأخیر کرد، احتیاط مستحب آن است که بعداً، بدون نیت ادا قضا بخواند.</p>
	<p>رعد و برق و بادهای زرد و سرخ و سیاه و هر چه که باعث ترس اکثر مردم بشود.</p>	<p>موقعی که رعد و برق و بادهای زرد و سرخ و سیاه و مانند آن که باعث ترس بیشتر مردم است؛ اتفاق می افتد انسان باید فوراً نماز آیات را بخواند.</p>

می افتد؛ نباید نسبت به خواندن نماز آیات کوتاهی کند، هر چند زمان وقوع آن در وقت استراحت او باشد.

کیفیت نماز آیات

۷ نماز آیات دور رکعت است و در هر رکعت پنج رکوع دارد و به چند صورت می توان آن را به جا آورد که عبارتند از:

۱. بعد از نیت «تکبیر الاحرام» بگوید و یک حمد و یک سوره کامل بخواند و به رکوع برود و سر از رکوع بردارد، دوباره یک حمد و یک سوره بخواند باز به رکوع رود تا پنج مرتبه و بعد از بلند شدن از رکوع پنجم دو سجده نماید و بر خیزد و رکعت دوم را هم مثل رکعت اول به جا آورد و تشهد بخواند و سلام دهد (که در نتیجه در دو رکعت ده حمد و ده سوره

نماز آیات در صورت عدم درک علت آن

اگر متوجه خورشید گرفتگی یا ماه گرفتگی نشدیم و دیگران به ما خبر بدهند، آیا نماز آیات واجب است؟

اگر در زمان گرفتن ماه یا خورشید متوجه نشدید و بعد از پایان خورشید گرفتگی یا ماه گرفتگی اطلاع پیدا کردید، در صورتی که تمام قرص ماه یا خورشید نگرفته باشد نماز آیات بر شما واجب نیست؛ اما اگر تمام خورشید یا ماه گرفته بود، باید قضای نماز آیات را بخوانید و البته گناهی مرتکب نشده اید.

توجه: اگر کسی از طریق اخبار رادیو و تلویزیون اطلاع پیدا کند که در ساعت معینی خورشید گرفتگی یا ماه گرفتگی اتفاق

وده رکوع انجام داده است).

۲. یک سوره را ۵ قسمت کرده و قبل از هر رکوع یک قسمت از آن را بخواند که در این صورت در دو رکعت، دو حمد و دو سوره خوانده می شود. برای مثال نماز آیات را می توانیم با تقسیم سوره اخلاص به ۵ قسمت به ترتیب زیر انجام دهیم.

رکعت اول

۱. حمد و (بسم الله الرحمن الرحيم) رکوع
۲. قل هو الله احد رکوع
۳. الله الصمد رکوع
۴. لم يلد و لم يولد رکوع
۵. و لم يكن له كفواً احد رکوع

خامنه ای و سیستانی: بنابر احتیاط واجب بسم الله الرحمن الرحيم را نمی توان یک قسمت از سوره به حساب آورد و با آن رکوع کرد.

نماز میت

پس از غسل دادن و کفن کردن میت باید بر او نماز بخوانند و سپس او را دفن کنید؛ به این ترتیب که بعد از نیت و گفتن تکبیر اول بگوید: «اشهد ان لا اله الا الله و ان محمداً رسول الله» و بعد از تکبیر دوم بگوید: «اللهم صل على محمد و آل محمد» و بعد از تکبیر سوم بگوید: «اللهم اغفر للمؤمنين والمؤمنات» و بعد از تکبیر چهارم اگر میت مرد است بگوید: «اللهم اغفر لهذا الميت» و اگر زن است بگوید: «اللهم اغفر لهذه الميتة» و بعد از تکبیر پنجم را بگوید. (پس از تکبیر پنجم، نماز تمام می شود).

نماز طواف

پس از انجام طواف که از اعمال حج تمتع و عمره است. باید دو رکعت نماز به نیت نماز طواف بخوانند (مانند نماز صبح). در نماز طواف مردان می توانند حمد و سوره را بلند یا آهسته بخوانند، ولی بانوان در صورتی که نامحرم صدایشان را می شنود باید آهسته بخوانند، نماز طواف را باید در مسجد الحرام نزدیک مقام ابراهیم بخوانند و بنابر احتیاط واجب باید پشت مقام به جا آورند به طوری که مقام، بین نماز گزار و خانه کعبه واقع شود. **خامنه ای:** نماز طواف باید پشت مقام ابراهیم خوانده شود مشروط بر اینکه مزاحمت برای دیگران نداشته باشد و در صورتی که به خاطر ازدحام و یا کثرت طواف کنندگان امکان اقامه نماز نزدیک مقام نیست می توان نماز طواف را در مکان های دورتر به جا آورد.

مکارم: اگر خواندن نماز طواف واجب نزد مقام ابراهیم به علت کثرت جمعیت مشکل باشد می توانند تا آخر مسجد الحرام پشت مقام ابراهیم نماز بخوانند و اگر نماز گزار مزاحم طواف کنندگان باشد؛ نماز خواندن در میان طواف کنندگان صحیح نیست.

نماز استیجاری

حکم نماز استیجاری

بعد از مرگ انسان، می شود برای نماز و عبادت های دیگر او که در زندگی به جا نیاورده، دیگری را اجیر کنند. یعنی به او مزد بدهند که آنها را به جا آورد و اگر کسی بدون مزد هم آنها را انجام دهد، صحیح است و در این صورت بر وصی یا ولی، اجیر گرفتن لازم نیست.

مکارم: اجیر گرفتن برای قضای نماز و عبادت های دیگر از طرف اموات، صحیح نیست؛ مگر در حج و اگر کسی بخواهد در عبادت های دیگر اجیر بگیرد، قصد جاکند؛ اما به جا آوردن نماز و روزه قضا و همچنین نماز و روزه مستحقی به قصد قربت و بدون گرفتن اجرت، اشکالی ندارد.

هم جنس بودن اجیر در نماز استیجاری

آیا نماز و روزه قضای مردی که از دنیا رفته، باید توسط مرد خوانده شود یا اینکه زن هم می تواند آن نماز را به جا آورد؟
زن می تواند نماز و روزه میت را - خواه آن میت مرد باشد یا زن - انجام دهد.

ترتیب نمازهای قضا در نماز استیجاری

آیا صحیح است که در نماز استیجاری، شش ماه نماز صبح و شش ماه نماز ظهر و عصر و شش ماه نماز مغرب و عشا خوانده شود یا باید به ترتیب نمازهای شبانه روزی (یعنی به ترتیب: صبح، ظهر، عصر، مغرب و عشا) باشد؟

امام و خامنه ای: لازم نیست قضای نمازهای میت به ترتیب خوانده شود، هر چند بدانند که میت ترتیب نمازهای خود را می دانسته است؛ مگر آنکه در اجاره ترتیب خاصی شرط شده باشد.

سبحانی، سیستانی، صافی و مکارم: لازم نیست قضای نمازهای میت به ترتیب خوانده شود، مگر در نمازهایی که ادای آنها ترتیب دارد مثل نماز ظهر و عصر و یا مغرب و عشا از یک روز (سیستانی: ولی اگر او را اجیر کرده باشند که طبق فتوای مرجع میت یا مرجع ولی او عمل کند و آن مرجع ترتیب را لازم بداند باید ترتیب را رعایت نماید).

بهجت: اگر ترتیب قضا شدن نمازهای میت معلوم است، قضای آنها هم باید به ترتیب خوانده شود و اگر ترتیب نمازها را نمی دانند رعایت ترتیب (اگر موجب تکرار عمل باشد) لازم نیست.

نماز قضای والدین بر پسر بزرگ تر

پس از مرگ پدر، نمازها و روزه هایی را که او به جا نیاورده؛ چنانچه از روی نافرمانی ترک نکرده و می توانسته قضا کند، بر پسر بزرگ تر واجب

است قضا نماید. پسر بزرگ تر باید یا خودش نمازها را به جا آورد یا اجیر بگیرد، ولی قضای نمازهای مادر بر پسر بزرگ تر واجب نیست، هر چند بهتر است انجام دهد.

بهجت: بر پسر بزرگ تر واجب است، نمازهایی را که از پدرش و بنابر احتیاط واجب از مادرش به خاطر عذری همچون خواب یا مرض و مانند آن و یا بنابر احتیاط واجب، به عمد فوت شده، قضا کند یا اجیر بگیرد. **خامنه ای:** بر پسر بزرگ تر واجب است، نمازهایی را که از پدر و مادرش فوت شده و از روی سرکشی و نافرمانی نبوده، بعد از مرگ آنها به جا آورد؛ بلکه اگر از روی سرکشی و نافرمانی هم ترک کرده باشد، بنابر احتیاط مستحب باید همین طور عمل کند.

سبحانی: اگر پدر و بنابر احتیاط واجب مادر نماز خود را به جا نیاورده باشند و می توانسته اند قضا کنند، بر پسر بزرگ ترشان که پس از فوت آنها زنده است واجب است که بعد از مرگشان قضای نماز آنها را به جا آورد یا برای این کار اجیر بگیرد.

صافی: بنابر احتیاط واجب اگر پدر از روی نافرمانی هم نمازها را ترک کرده باشد پسر بزرگ تر باید آن را قضا نماید یا برای او اجیر بگیرد. در مورد مادر نیز احتیاط واجب رعایت این حکم است؛ بلکه در صورتی که (پدر و مادر) وصیت نکرده باشند و پسر هم نداشته باشند، احتیاط واجب این است که بزرگ ترین مرد از اولیای میت نماز و روزه آنها را قضا کند و با نبود مردان، زنان آن را انجام دهند.

مکارم: اگر پدر از روی نافرمانی هم نماز و روزه ها را ترک کرده باشد، بنابر احتیاط مستحب باید به همین گونه عمل کند؛ همچنین روزه ای را که در سفر نگرفته و توانایی قضای آن را پیدا نکرده، احتیاط واجب آن است که پسر بزرگ تر قضا نماید.

واجب شدن نماز بانذر، قسم و عهد

یکی از نمازهای واجب، نمازی است که به واسطه نذر یا عهد یا قسم، واجب می شود.

نمازهای مستحب

انواع نمازهای مستحب

نمازهای مستحب کدامند؟

۱. نماز عید فطر (در زمان غیبت)

۲. نماز عید قربان (در زمان غیبت)

۳. نماز شب

۴. نماز وحشت
 ۵. نماز جعفر طیار
 ۶. نماز غفیله
 ۷. نماز اول هر ماه قمری
 ۸. نافله های شبانه روزی (یومیه)
 ۹. نماز زیارت
 ۱۰. نماز تحیت مسجد
 ۱۱. نماز شکر
 ۱۲. نماز باران
 ۱۳. نماز برآورده شدن حاجت
 ۱۴. نماز طلب رزق
 ۱۵. نماز احرام
 ۱۶. نماز استخاره
- و نمازهای فراوانی که در کتب دعا با کیفیت های مختلفی ذکر شده است.

❖ احکام نماز

❖ شکستن نماز

حکم قطع کردن (شکستن) نماز
شکستن نماز واجب از روی اختیار حرام است؛ اما برای جلوگیری از ضرر بدنی یا مالی اشکالی ندارد و اگر حفظ جان نماز گزار یا کسی که حفظ جان او واجب است یا حفظ مالی که نگهداری آن واجب می باشد (مانند مالی که به امانت نزد او گذاشته شده)، بدون شکستن نماز ممکن نباشد، باید نماز را بشکند.

❖ چیزهایی که باید نماز گزار ترک کند

❖ چیزهایی که نماز را باطل می کند

- اموری که موجب باطل شدن نماز می شوند عبارتند از:
۱. از بین رفتن یکی از شرط های نماز در بین آن؛ برای مثال اگر نماز گزار در بین نماز بفهمد لباسش نجس بوده است؛
 ۲. پیش آمدن چیزی که وضو یا غسل را باطل می کند؛ مانند خروج باد معده؛
 ۳. برگرداندن تمام بدن از قبله؛
 ۴. خنده عمدی با صدای بلند؛
 ۵. گریستن برای دنیا با صدای بلند؛
 ۶. انجام کاری که صورت نماز را به هم بزند؛

۷. خوردن و آشامیدن؛
۸. کم و زیاد کردن عمدی یا اشتباهی رکن؛
۹. کم و زیاد کردن عمدی غیر رکن؛
۱۰. شک در نماز های دو رکعتی یا سه رکعتی یا در دو رکعت اول نماز های چهار رکعتی؛
۱۱. سخن گفتن عمدی؛
۱۲. گذاشتن دستها برهم (تکثف)؛
۱۳. آمین گفتن بعد از خواندن حمد.

❖ به هم ریختگی و خلل در واجبات و رکن های نماز

❖ حکم ترتیب

نماز گزار باید کارهای نماز را به ترتیب انجام دهد و هر یک از اجزای آن را در جای خود به جا آورد. پس اگر از روی عمد و با اختیار این ترتیب را به هم بزند، برای مثال سجده را پیش از رکوع به جا آورد؛ نمازش باطل است. **صافی**: نماز گزار باید کارهای نماز را به ترتیب انجام دهد و هر یک از اجزای آن را در جای خود به جا آورد. پس اگر به عمد این ترتیب را به هم زند و جزئی را که رکن نیست جلوتر به جا آورد برای مثال سوره را پیش از حمد بخواند احتیاط واجب آن است که بعد از حمد، سوره را دوباره بخواند و نماز را تمام کند و اعاده نماید ولی اگر به همان سوره که پیش از حمد خوانده اکتفا کند یا آن که جزئی را که رکن است به غیر ترتیب به جا آورد و یا یک سجده را پیش از رکوع به جا آورد نماز باطل می شود.

❖ دوباره خواندن نماز به علت نداشتن حضور قلب
آیا نماز واجبی را که با حضور قلب خوانده نشده است، می توان دوباره خواند؟

امام: اگر منجر به وسواس نشود اشکال ندارد.
بهبخت: اشکال ندارد.

خامنه ای، سیستانی، صافی، مکارم: اگر اجزا و شرایط را به طور صحیح رعایت کرده، نمی تواند دوباره بخواند.

❖ شک در نماز

❖ معنای شک

شک به معنای دودلی و تردید است و در اصطلاح احکام، به حالتی گفته می شود که انسان دو احتمال درباره واقع شدن یا واقع نشدن چیزی یا کاری می دهد، بدون آنکه یکی را بر دیگری ترجیح دهد.

❖ اقسام شک در نماز

شک های نماز سه نوع است:

۱. شک‌هایی که نماز را باطل می‌کند.

۲. شک‌هایی که صحیح است. (باید به آن توجه کرد و مطابق دستور آن عمل نمود).

۳. شک‌هایی که نباید به آنها اعتنا کرد.

❖ شک‌های باطل‌کننده نماز

برخی از شک‌های باطل‌کننده نماز عبارتند از:

- ❖ شک در شماره رکعت‌های نماز دو رکعتی و سه رکعتی؛
- ❖ شک در نماز چهار رکعتی که یک رکعت خوانده یا بیشتر؛
- ❖ شک در نماز چهار رکعتی پیش از تمام شدن سجده دوم که دو رکعت خوانده یا بیشتر؛
- ❖ شک در تعداد رکعت‌های نماز، که نداند چند رکعت خوانده؛

❖ شک در به جا آوردن نماز

اگر کسی در به جا آوردن نماز شک کند:

- ❖ اگر قبل از گذشتن وقت باشد: باید نماز را بخواند.
- ❖ اگر بعد از گذشتن وقت باشد: لازم نیست آن نماز را بخواند.

❖ شک در کارهای نماز

شک بین سجده اول و دوم

اگر بعد از سر برداشتن از سجده شک کند که یک بار سجده کرده یا دوبار؛ چه وظیفه‌ای دارد؟
اگر کثیر الشک نباشد، باید یک سجده دیگر به جا آورد؛ یعنی بنا را بر سجده اول بگذارد و سجده دوم را به جا آورد.

شک بین سجده آخر و سجده شکر

اگر در حال سجده از خواب بیدار شود و شک کند که در سجده آخر نماز است، یا در سجده شکر بعد از نماز، باید آن نماز را دوباره بخواند. سیستانی: دوباره خواندن نماز لازم نیست و نماز صحیح است. (چه بداند با اختیار خوابیده یا بی اختیار خوابش برده است).

❖ شک در رکعت‌های نماز

شک در نماز دو رکعتی

اگر کسی در شماره رکعت‌های نماز دو رکعتی (مثل نماز صبح و نماز مسافر) شک کند و یقین یا گمان به هیچ طرفی (رکعت اول یا دوم بودن) پیدا نکند؛ نمازش باطل می‌شود.

توجه: شک در شماره رکعت‌های نماز مستحب دو رکعتی و بعضی از نمازهای احتیاط، نماز را باطل نمی‌کند.
صافی: شک در رکعت‌های نماز احتیاط نماز را باطل نمی‌کند.

❖ شک در نماز سه رکعتی

شک در شماره نمازهای سه رکعتی، نماز را باطل می‌کند.

❖ شک در نماز چهار رکعتی

در نه صورت اگر نماز گزار، در شماره رکعت‌های نماز «چهار رکعتی» شک کند؛ باید بلافاصله فکر نماید و اگر یقین یا گمان به یک طرف پیدا کرد همان طرف را بگیرد و نماز را تمام کند و گرنه باید به دستوری که در جدول ذیل آمده است عمل نماید: ▼

شک	در حال قیام	در رکوع	بعد از رکوع	در سجده	بعد از سجده دوم	وظیفه نماز گزار در مواردی که نماز صحیح می‌باشد.
شک بین ۲ و ۳	مبطل	مبطل	مبطل	مبطل	غیر مبطل	بنا را بر سه گذاشته و یک رکعت دیگر می‌خواند و پس از سلام، یک رکعت نماز احتیاط ایستاده یا دو رکعت نشسته می‌خواند.
شک بین ۲ و ۴	مبطل	مبطل	مبطل	مبطل	غیر مبطل	بنا را بر چهار می‌گذارد و نماز را تمام می‌کند و بعد از نماز، دو رکعت نماز احتیاط ایستاده می‌خواند.
شک بین ۲ و ۳ و ۴	مبطل	مبطل	مبطل	مبطل	غیر مبطل	بنا را بر چهار می‌گذارد و نماز را تمام می‌کند و بعد از نماز، دو رکعت نماز احتیاط ایستاده و دو رکعت نشسته به جا می‌آورد.
شک بین ۳ و ۴	مبطل	غیر مبطل	غیر مبطل	غیر مبطل	غیر مبطل	بنا را بر چهار می‌گذارد و نماز را تمام می‌کند و بعد از نماز، دو رکعت نماز احتیاط ایستاده و دو رکعت نشسته به جا می‌آورد.
شک بین ۴ و ۵	غیر مبطل	مبطل	مبطل	مبطل	غیر مبطل	اگر در حال قیام شک پیش آمده، بدون رکوع می‌نشیند و نماز را تمام می‌کند و یک رکعت نماز احتیاط ایستاده و یا دو رکعت نشسته می‌خواند. و اگر در حالت نشسته پیش آمده، بنا را بر چهار می‌گذارد و نماز را تمام می‌کند و بعد از نماز دو سجده سهو به جا می‌آورد.

به جز مواردی که در جدول آمده موارد دیگری نیز هست که کم تر اتفاق می افتد و حکم آنها از آنچه بیان شد و قواعدی که خواهد آمد، روشن می شود:

چند قانون کلی

۱. اگر یکی از شک های غیر مبطل پیش آید، نماز گزار نباید نماز را بشکند، بلکه باید مطابق وظیفه اش عمل کند و اگر نماز را به هم بزند، معصیت کرده است.
۲. اگر یکی از شک های غیر مبطل پیش آید، باید مقداری فکر کند، پس اگر یقین یا گمان به یک طرف پیدا کرد، همان طرف را می گیرد و نماز را تمام می کند و گرنه به دستور هایی که گفته شد عمل می کند.
۳. در شک های غیر مبطل باید بنا را بر بیشتر گذاشت، مگر آنکه یکی از اطراف شک، از چهار گذشته باشد. مثلاً در شک بین ۴ و ۵ بنا بر بیشتر گذاشته نمی شود.
۴. نماز احتیاط برای جبران کمبود احتمالی نماز است؛ بنابراین در شک بین ۳ و ۴ که احتمال کمبود، یک رکعت است، یک رکعت نماز احتیاط لازم است، ولی در شک بین ۲ و ۴، دو رکعت نماز احتیاط لازم است.
۵. سجده سهو، در موارد احتمال زیادی سهوی است، پس در شک بین ۴ و ۵ بعد از سجده دوم و شک بین ۵ و ۶ در حالت ایستاده، سجده سهو لازم است.
۶. در مواردی که یک رکعت نماز احتیاط واجب است، می توان به جای آن، دو رکعت نشسته خواند.
۷. در مواردی که دو رکعت نماز احتیاط واجب است، نمی توان به جای آن چهار رکعت نشسته خواند.
۸. اگر برای نماز گزار در حالت ایستاده، یکی از شک های غیر مبطل پیش آید، به جز شک ۳ و ۴، در بقیه موارد باید بدون رکوع بنشیند و پس از نشستن، از هر طرف شک یک عدد کم می شود؛ مثلاً در شک بین ۴ و ۵ در حال ایستاده، پس از نشستن، به شک ۳ و ۴ بر می گردد و همان وظیفه را باید انجام دهد.

❖ شک در نماز مستحب و نافله

شک کردن در نماز مستحبی چه حکمی دارد؟

نباید اعتنا کند و اگر در شماره رکعت های نماز مستحبی شک کند، چنانچه طرف بیش تر شک، نماز را باطل می کند، باید بنا را بر کمتر بگذارد، برای مثال اگر در نافله صبح شک کند که دو رکعت خوانده یا سه رکعت، باید بنا بگذارد که دو رکعت خوانده است و اگر طرف بیش تر شک، نماز را باطل نمی کند (برای مثال شک کند که دو رکعت خوانده یا یک رکعت به هر طرف شک عمل کند) نمازش صحیح است.

❖ شک های بی اعتبار

شک هایی که نباید به آن ها اعتنا کرد عبارتند از:

۱. شک در چیزی که محل به جا آوردن آن گذشته است؛
۲. شک بعد از سلام نماز؛
۳. شک بعد از گذشتن وقت نماز؛
۴. شک کثیر الشک؛
۵. شک در نماز مستحبی؛
۶. شک امام یا مأموم (در شماره رکعت ها).

توضیح: شک امام در شماره رکعت های نماز در صورتی که مأموم شماره آن ها را بداند و همچنین شک مأموم در صورتی که امام شماره رکعت های نماز را بداند.

❖ ۱. شک در کارهای بعد از محل

❖ شک در خواندن حمد هنگام رکوع

اگر کسی در هنگام رکوع، شک کند که حمد را خوانده یا نه، نباید به شک خود اعتنا کند و باید نماز را ادامه دهد.

❖ شک در انجام رکوع هنگام سجده

کسی که به سجده می رود، اگر شک کند رکوع کرده یا نه، نباید به شک خود اعتنا کند و اگر شک کند که بعد از رکوع ایستاده یا نه، نباید به شک خود اعتنا کند.

بجهت: کسی که به سجده می رود، اگر شک کند رکوع کرده یا نه بنا بر احتیاط واجب باید برگردد و رکوع کند و اگر شک کند که بعد از رکوع ایستاده یا نه، باید آن را بنا بر احتیاط واجب انجام دهد.

سبحانی: کسی که به سجده می رود، اگر شک کند رکوع کرده یا نه

باید برگردد و رکوع کند و سپس نماز را دوباره بخواند.
مکارم: کسی که به سجده می‌رود، اگر شک کند رکوع کرده یا نه بنا بر احتیاط واجب باید برگردد و رکوع کند.

❖ ۲. شک بعد از سلام نماز

❖ شک در گرفتن سلام نماز

کسی که شک کند سلام نماز را گفته یا نه، یا شک کند درست گفته یا نه، چنانچه مشغول انجام کاری که نماز را به هم می‌زند شده است، باید به شک خود اعتنا نکند و اگر مشغول کاری که مبطل نماز است نشده، باید سلام را بگوید.

❖ شک در صحت نماز، بعد از سلام

اگر بعد از سلام نماز شک کند که نمازش صحیح بوده یا نه برای مثال شک کند رکوع کرده یا نه، یا بعد از سلام نماز چهار رکعتی، شک کند که چهار رکعت خوانده یا پنج رکعت، نباید به شک خود اعتنا کند.

توجه: اگر هر دو طرف شک او باطل باشد، برای مثال بعد از سلام نماز چهار رکعتی شک کند که سه رکعت خوانده یا پنج رکعت، نمازش باطل است.

❖ شک در انجام مَبطلات (باطل کننده ها) بعد از نماز

اگر بعد از نماز شک کند که در بین نماز کاری که نماز را باطل می‌کند انجام داده یا نه، نمازش صحیح است.

❖ ۳. شک بعد از گذشتن وقت نماز

❖ شک در صحت نماز بعد از گذشتن وقت نماز

اگر بعد از گذشتن وقت، شک کند که نماز را درست خوانده یا نه، نباید به شک خود اعتنا کند.

❖ شک در خواندن نماز پس از گذشتن وقت نماز

اگر بعد از گذشتن وقت نماز، شک کند که نماز خوانده یا نه، یا گمان کند که نخوانده، خواندن آن نماز لازم نیست.

❖ شک در خواندن نماز قبل از گذشتن وقت نماز

اگر پیش از گذشتن وقت، شک کند که نماز خوانده یا نه، یا گمان کند که نخوانده، باید آن نماز را بخواند.

❖ ۴. شک کثیرالشک

❖ معنای کثیرالشک

اگر کسی که در یک نماز، سه مرتبه شک کند یا در سه نماز پشت سر هم شک کند (برای مثال در نماز صبح و ظهر و عصر، شک کند)

کثیرالشک است.

بہجت و مکارم: میزان در تشخیص کثیرالشک عرف است.

سیستانی: کسی که زیاد شک می‌کند، کثیرالشک است؛ یعنی در مقایسه با کسانی که مانند او هستند بیش از معمول شک می‌کند؛ البته فقط کسی که به شک کردن زیاد عادت کرده، کثیرالشک نیست؛ بلکه هر شخصی که در معرض عادت به زیاد شک باشد، باید احکام کثیرالشک را اجرا کند.

صافی: کثیرالشک کسی است که عرفاً بگویند زیاد شک می‌کند و کسی هم که نتواند سه نماز پشت سر هم بدون شک بخواند، کثیرالشک است و باید به شک خود اعتنا نکند.

❖ وظیفه کثیرالشک

شخص کثیرالشک چه در رکعت های نماز و چه در افعال نماز (تشهد، قرائت و ...) شک کند که انجام داده یا نه باید آن طرف را که به نفع اوست انتخاب کند؛ چنانچه به جا آوردن آن، نماز را باطل نمی‌کند باید بنا بگذارد که آن را به جا آورده (برای مثال اگر شک کند که رکوع کرده یا نه، باید بنا بگذارد که رکوع انجام داده) و اگر به جا آوردن آن، نماز را باطل می‌کند، باید بنا بگذارد که آن را انجام نداده (برای مثال اگر شک کند که یک رکوع کرده یا بیشتر، چون زیاد شدن رکوع، نماز را باطل می‌کند، باید بنا بگذارد که بیش از یک رکوع نکرده است).

قانون کلی

در هر موردی که انسان زیاد شک کند نباید اعتنا نماید.

❖ وظیفه کثیرالشک با وجود گمان قوی

کثیرالشک اگر گمان قوی پیدا کند، باید به گمان خود عمل کند یا به حکم کثیرالشک؟

بہجت و خامنه‌ای: باید به گمان خود عمل کند.

❖ محدوده حکم کثیرالشک

کسی که در یکی از اعمال نماز زیاد شک می‌کند، چنانچه در اعمال دیگر نماز شک کند باید به دستور شک عمل نماید (برای مثال کسی که زیاد شک می‌کند که سجده را انجام داده یا خیر، اگر در به جا آوردن رکوع شک کند، چون در رکوع کثیرالشک نیست باید به دستور شک رفتار نماید، یعنی اگر ایستاده، رکوع را به جا آورد و اگر به سجده رفته، اعتنا نکند).

❖ شک کثیرالشک در رکن نماز

کسی که زیاد شک می‌کند، اگر شک کند رکنی را به جا آورده یا نه و

اعتنا نکنند، بعد یادش بیاید که آن را به جانیاورده، چنان چه مشغول رکن بعدی نشده، باید آن را به جا آورد و اگر مشغول رکن بعد شده، نمازش باطل است.

❖ شک کثیرالشک در غیر رکن

کسی که زیاد شک می کند، اگر شک کند چیزی را که رکن نیست به جا آورده یا نه و اعتنا نکند و بعد یادش بیاید که آن را به جانیاورده چنانچه از محل به جا آوردن آن نگذشته، باید آن را به جا آورد و اگر از محل آن گذشته نمازش صحیح است؛ برای مثال اگر شک کند که حمد خوانده یا نه، اعتنا نکند چنانچه در قنوت، یادش بیاید که حمد خوانده باید بخواند و اگر در رکوع یادش بیاید نماز او صحیح است.

❖ زیادی شک در ادای صحیح نماز

نسبت به نمازهایی که می خوانم زیاد شک می کنم؛ البته نه شک در رکعات و یا ارکان نماز، بلکه شک در این که آیا تمام قسمت های نماز را صحیح ادا کرده ام یا نه، آیا باید به این شک ها اعتنا کنم؟ نباید اعتنا کنید.

❖ زیادی شک بر اثر کمی حافظه و مشکلات جسمی و روحی

بر اثر کمی حافظه و ناراحتی های جسمی و روحی و خانوادگی کثیرالشک شده ام که در نمازها زیاد حواسم پرت می شود و هر چه مسائل مربوط به شکیات را می خوانم زود فراموش می شود، به همین جهت تاکنون به شکیات کمتر اعتنا کرده ام و یا به «سجده سهو» اکتفا می کنم، در حالی که بارها نماز را تکراری خوانده ام، اما باز هم حواسم پرت می شود، تکلیف چیست؟

شک «کثیرالشک» اعتنا ندارد و نماز صحیح است و فرقی در احکام شک بین مورد ضعف حافظه و قوت آن نیست.

❖ معیار برطرف شدن حالت کثیرالشک

کثیرالشک تا وقتی یقین نکند به حالت عادی (حال معمولی مردم) برگشته، باید به شک خود اعتنا نکند.

سیستانی: کثیرالشک تا وقتی یقین نکند به حالت عادی برگشته، اگر منشأ شک او شک در تغییر حال خودش باشد نه شک در معنای کثیرالشک باید به شک خود اعتنا نکند.

❖ شک امام و مأوم

❖ شک امام

اگر امام جماعت شک کند، ولی کسی که به امام اقتدا کرده، شک نداشته باشد و با گفتن «الله اکبر» و مانند آن، امام را متوجه اشتباهش کند؛ امام جماعت نباید به شک خود اعتنا کند.

❖ شک مأوم

اگر مأوم شک کند، باید همانگونه که امام جماعت نماز را انجام می دهد عمل کند و نمازش صحیح است.

❖ سجده سهو

❖ کیفیت سجده سهو

نحوه دقیق سجده سهو در نماز چگونه است؟

بعد از سلام نماز باید بلافاصله نیت سجده سهو نموده و پیشانی را بر چیزی که سجده بر آن صحیح است بگذارد و مستحب است بگوید «بسم الله و بالله السلام علیک ایها النبئ ورحمة الله و برکاته» و بعد بنشینند و دوباره به سجده بروند و ذکر مذکور را بگویند و بنشینند و بعد از خواندن تشهد، سلام دهد.

مکارم: و احتیاط واجب آن است که در تشهد سجده سهو به مقدار واجب اکتفا کند و فقط سلام آخر را بگوید.

❖ موارد سجده سهو

۱. در بین نماز به اشتباه حرف بزند.

۲. یک سجده را فراموش کند.

۳. در نماز چهار رکعتی شک کند ۴ رکعت خوانده یا ۵ رکعت.

۴. سلام بی جا؛ برای مثال در رکعت سوم نماز چهار رکعتی به اشتباه سلام بدهد.

۵. تشهد را فراموش کند.

بهجت: اگر به اشتباه چیزی از غیر رکن را کم یا زیاد کند بنابر احتیاط دو سجده سهو به جامی آورد.

سیستانی: بنابر احتیاط لازم در جایی که اجمالاً بداند که در نماز چیزی را به اشتباه کم یا زیاد کرده و نماز هم محکوم به صحت باشد.

❖ نماز احتیاط

❖ کیفیت نماز احتیاط

نماز احتیاط به این ترتیب است که بعد از سلام نماز باید بلافاصله نیت نماز احتیاط کند و سپس «الله اکبر» بگوید و حمد را بخواند و به رکوع رود و دو سجده نماید؛ اگر نماز احتیاط او یک رکعت است، بعد از دو سجده تشهد بخواند و سلام دهد و اگر دو رکعت است، بعد از دو سجده یک رکعت دیگر مثل رکعت اول به جا آورد و بعد از تشهد سلام دهد.

چند نکته درباره نماز احتیاط:

۱. نماز احتیاط اذان و اقامه و سوره و قنوت ندارد.

۲. نباید نیت آن به زبان آورده شود.

۳. نماز احتیاط باید آهسته خوانده شود.

۴. بنابر احتیاط واجب «بسم الله الرحمن الرحيم» را نیز باید آهسته بخواند.

۵. بین اصل نماز و نماز احتیاط، کاری که نماز را باطل می کند انجام ندهد.

❖ کیفیت نماز احتیاط در نماز شکسته و خوابیده

آیا کسی که به صورت خوابیده نماز می خواند اگر بخواهد نماز احتیاط یک رکعتی را به جا آورد، همان یک رکعت را بخواند یا دو رکعت؟
امام: می تواند یک رکعت خوابیده به جای یک رکعت ایستاده یا دو رکعت خوابیده به جای دو رکعت نشسته بخواند.

بهجت و خامنه ای: باید دو رکعت نماز احتیاط به صورت خوابیده بخواند.

سیستانی و مکارم: یک رکعت نماز احتیاط به صورت خوابیده بخواند.

❖ موارد نماز احتیاط

نماز احتیاط، برای جبران رکعت های مورد شک در مواردی خاص (شک های صحیح در نماز های چهار رکعتی) بر نماز گزار واجب می شود و از آنجا که این نماز، نوعی احتیاط در مورد رکعت های مشکوک به شمار می رود آنرا «نماز احتیاط» گفته اند. برای مثال: اگر در نماز چهار رکعتی، بعد از سر برداشتن از سجده دوم شک کند دو رکعت نماز خوانده یا سه رکعت، باید بنا بگذارد سه رکعت خوانده و یک رکعت دیگر بخواند و نماز را تمام کند و بعد از نماز، یک رکعت نماز احتیاط ایستاده یا دو رکعت نماز نشسته به جا آورد.

❖ فراموش کردن نماز احتیاط

در نماز ظهر بین رکعت سوم و چهارم شک کردم و یک رکعت نماز احتیاط بر من واجب شد؛ اما فراموش کردم آن را بخوانم و در رکعت چهارم نماز عصر متوجه آن یک رکعت نماز احتیاط فراموش شده شدم، تکلیف من چیست؟

خامنه ای: وظیفه شما آن است که نماز عصر را قطع کنید و نماز احتیاط را به جا آورید و احتیاطاً دوباره نماز ظهر را بخوانید.

بهجت: اگر نماز دوم مترتب بر نماز اولی نباشد - مثل نماز عصر و قضای نماز صبح - نماز دوم صحیح است و احوط به جا آوردن نماز احتیاط بعد از نماز دوم و اعاده نماز اولی بعد از آن است؛ اما در صورتی که نماز دوم مترتب بر نماز اولی باشد - مثل ظهر و عصر - اگر به عمد این کار را کرده، نماز دوم باطل است و اگر به اشتباه یا از روی فراموشی بوده، نیت را از نماز دوم به نماز احتیاط باز گرداند و در این صورت نیز احتیاط در اعاده اصل نماز است.

مکارم: اگر وارد فریضه مترتبه شده و محل عدول نگذشته، احتیاطاً عدول می کند و نماز را تمام کرده سپس اعاده می نماید و اگر محل عدول گذشته آن را قطع می کند و نماز اول را اعاده می نماید.

❖ قضا

❖ قضای اجزای فراموش شده نماز

❖ قضای تشهد فراموش شده نماز

اگر تشهد را فراموش کند و بایستد و در رکوع یا بعد از آن یادش بیاید، باید نماز را تمام کند و بعد از سلام نماز تشهد را قضا کند و بنابر احتیاط واجب برای تشهد فراموش شده، دو سجده سهو به جا آورد.

خامنه ای: اگر هنگامی که به رکوع رکعت سوم رفته یا بعد از آن یادش بیاید که تشهد فراموش شده، دو سجده ی سهو به جا آورد و احتیاط واجب آن است که پیش از سجده سهو تشهد فراموش شده را قضا کند.

❖ قضای رکوع و سجده فراموش شده نماز

اگر در رکوع یا بعد از آن یادش بیاید که یک سجده یا یک تشهد را از رکعت پیش فراموش کرده، باید بعد از سلام نماز، سجده یا تشهد را قضا نماید و بعد از آن دو سجده سهو به جا آورد.

بهجت: اگر در رکوع یا بعد از آن یادش بیاید که یک سجده یا تشهد را از رکعت پیش فراموش کرده، باید بعد از سلام نماز، سجده یا تشهد را قضا نماید و بعد از آن برای تشهد فراموش شده، دو سجده سهو و بنابر احتیاط واجب برای یک سجده فراموش شده نیز دو سجده سهو به جا آورد.

❖ قضای نماز

❖ قضای نماز واجب

❖ حکم قضای نماز واجب

کسی که به علتی نتوانسته است در وقت معین نماز، وظیفه خود را انجام دهد (نماز بخواند)، باید بعد از وقت قضای آن را انجام دهد.

❖ پرسش و پاسخ

پرسش: آیا نماز شخص شراب خوار باطل است و باید پس از ۴۰ روز نمازهایش را قضا کند؟

پاسخ: همان گونه که امام صادق (علیه السلام) فرمودند: «لا تقبل صلاه شراب الخمر اربعین يوماً الا ان یتوب» یعنی کسی که شراب بنوشد تا چهل روز نمازش پذیرفته نمی شود؛ مگر از این گناه بزرگ توبه کند. اما باید توجه داشت که قبول نشدن نماز بهانه ای برای ترک آن نیست؛ بلکه شخصی که شراب خواری کرده نیز باید وظیفه خود را در خواندن نماز انجام دهد و الا گناه ترک نماز هم بر او نوشته می شود؛ البته اگر کسی در حال مستی نماز بخواند نمازش باطل است. (خامنه ای: استفتاء)

توجه: زن در حال حیض یا نفاس باید نماز را ترک کند و لازم نیست نمازهایی را که در این ایام ترک کرده، قضا کند؛ همین طور کسی که در تمام وقت بی هوش بوده، لازم نیست نمازهای ایام بی هوشی را قضا نماید و کافری که مسلمان شده نیز نمازهایی را که در زمان کفر نخوانده، قضا ندارد.

عوامل قضای نماز

عواملی که موجب قضا شدن نماز می شود عبارتند از:

- نخواندن عمدی نماز

- مریضی

- خواب

- نداشتن آب و خاک برای وضو و تیمم

- بی هوشی

- ارتداد

- باطل بودن نماز

احکام قضای نماز واجب

ندانستن تعداد و ترتیب نمازهای قضا

بنده در بسیاری از روزها بر اثر شدت بیماری نتوانسته ام نمازهای واجب شبانه روزی ام را بخوانم و اکنون خیلی نماز قضا دارم و ترتیب قضا شدن آنها را نیز نمی دانم، وظیفه ام را بفرمایید؟ هر مقدار از نمازها را که یقین دارید به جانیاورده اید باید قضا نمایید و ترتیب واجب نیست، مگر بین ظهر و عصر و مغرب و عشا از یک روز که باید ظهر قبل از عصر و مغرب قبل از عشا خوانده شود. بهجت: اگر ترتیب خاصی را نمی دانید به ترتیب شبانه روزی باید بخوانید، مگر طوری جاهل باشید که اصل ترتیب ساقط شود.

صافی: می تواند اول قضای نماز صبح را بخواند و می تواند اول قضای نمازهای مغرب را و یا قضای نمازهای ظهر را؛ لکن باید طوری بخواند که نماز عصر بعد از نماز ظهر و نماز عشا بعد از مغرب واقع شود برای مثال یک ماه قضای نماز ظهر بخواند و بعد از آن یک ماه قضای نماز عصر را بخواند و در مورد مغرب و عشا هم همین طور است.

خواندن نماز مستحبی با وجود نماز قضا

آیا جایز است کسی که نماز قضا دارد نماز مستحبی بخواند؟

مانعی ندارد.

تذکر: البته خواندن نمازهای قضا مهمتر از نمازهای مستحبی است، به خصوص اگر احتمال دهند که در آینده توفیق قضای نمازهایشان را پیدا نمی کنند.

جایگزینی نمازهای قضا با نمازهای قبل از بلوغ

آیا نمازهایی که قبل از بلوغ خوانده ایم، می توانیم به جای نمازهای قضا شده بعد از بلوغ حساب کنیم؟

نمازهایی که بعد از بلوغ فوت شده، واجب است قضا شود و نمازهای قبل از بلوغ به جای قضای واجب محسوب نمی شود.

وصیت نمازهای قضا

اگر فرد مکلف نتوانست نمازهای قضا شده را به جا آورد، باید وصیت کند که آنها را به نیت او بخوانند.

وجوب قضا بر پسر بزرگ بدون وصیت پدر

پدرم دوماه قبل از مرگش قادر به حرکت نبود و نتوانست نمازهای واجب خود را به جا آورد، در این مورد وصیتی هم نکرده تکلیف من چیست؟ اگر جناب عالی پسر بزرگتر هستید بر شما واجب است که نمازهای قضا شده پدر را به جا آورد.

کفایت نماز نشسته و خوابیده پسر بزرگ از نمازهای پدر

اگر پسر بزرگ کسی که از دنیا رفته، نتواند به طور ایستاده نماز بخواند آیا واجب است که خودش در هر صورتی نمازهای قضای پدرش را بخواند؟ یا باید شخصی را وکیل نماید؟

می تواند خودش با همان حالی که وظیفه دارد نمازهای خود را بخواند (نشسته یا خوابیده)، نماز پدر را نیز به جا آورد.

بهجت: احتیاط مستحب این است که در صورت توانایی، دیگری را برای نمازهای پدر و مادر اجیر نکند.

ناتوانی در انجام روزه و نماز قضا

در صورتی که فردی توانایی به جا آوردن قضای نماز و روزه های فوت شده خود را نداشته باشد (نه از لحاظ مالی و نه جسمی) تکلیف او چیست؟ در مورد قضای نماز:

اگر امید به خوب شدن ندارد واجب است به هر کیفیتی که می تواند آن را انجام دهد؛ برای مثال اگر نمی تواند بایستد، نشسته و اگر نشسته هم نمی تواند، خوابیده بخواند؛ و در هر صورت اگر انجام نداد باید وصیت کند تا پس از مرگ او بر طبق وظیفه عمل شود؛ ولی در صورت امید به خوب شدن احتیاط واجب آن است که تأخیر بیندازد تا پس از خوب شدن، آن را انجام دهد.

در مورد قضای روزه:

اگر به هیچ وجه تا آخر عمر نتواند به جا آورد، باید وصیت کند که از مال خودش برای قضای آنها اجیر بگیرند؛ بلکه اگر مال ندارد ولی احتمال می دهد کسی بدون آنکه چیزی بگیرد آنها را انجام خواهد داد، باز هم واجب است وصیت نماید. مکارم: نمازهای گذشته را به تدریج به مقداری که توانایی دارید قضا کنید.

❖ اهدای ثواب اعمال واجب

آیا می‌توان هنگام انجام واجباتی مانند نماز واجب، نیت کرد که ثوابشان را به کسی اهدا کنیم یا این کار فقط در مورد اعمال مستحب وارد است؟
بهبخت و خامنه‌ای: اهدای ثواب اعمال واجب به دیگران به امید رسیدن این ثواب‌ها به آنان مانعی ندارد.

❖ نمازهای فوت شده در حال بیهوشی

شخصی که مدت دو یا سه روز بیهوش بوده، آیا نمازهایی را که در این مدت نخوانده قضا دارد یا خیر؟
اگر تمام وقت نماز بیهوش بوده و به دست خودش بیهوش نشده، قضا ندارد. **خامنه‌ای و مکارم:** نماز در موقع بیهوشی قضا ندارد.

❖ نشسته خواندن نماز قضا

آیا نماز قضا را می‌توان نشسته خواند؟

اگر امکان ایستادن برایش فراهم باشد یا به خوب شدن در آینده امیدوار باشد، احتیاط واجب آن است که نمازهای قضا را تا آخر بیندازد تا پس از خوب شدن آن‌ها را به صورت ایستاده انجام دهد؛ مگر اینکه بداند عذرش تا آخر عمر باقی می‌ماند یا خوف داشته باشد که به طور ناگهانی بمیرد.

❖ نماز مسافر

❖ حکم نماز مسافر

مسافر باید نمازهای چهار رکعتی (نماز ظهر، عصر و عشا) را با شرایطی که ذکر خواهد شد، شکسته به جا آورد؛ یعنی دور رکعت بخواند.

❖ شرایط شکسته شدن نماز مسافر

مسافر با شرایطی نمازش شکسته می‌شود:

۱. سفر او کمتر از هشت فرسخ شرعی نباشد.
۲. از اول مسافرت قصد پیمودن هشت فرسخ را داشته باشد.
۳. در بین راه از قصد خود برنگردد، پس اگر پیش از رسیدن به چهار فرسخ از قصد خود برگردد یا مرده شود باید نماز را تمام (چهار رکعت) بخواند.
۴. نخواهد پیش از رسیدن به هشت فرسخ از وطن یا جایی که می‌خواهد ده روز یا بیش تر در آنجا بماند عبور کند.
۵. برای کار حرام (مانند دزدی) سفر نکند و همچنین خود سفر، حرام نباشد؛ مثل سفری که ضرر دارد و یا سفر غیر واجب زن بدون اذن شوهر.
۶. مسافر از کسانی که خانه به دوش هستند نباشد، مانند بعضی از صحرانشینان که محل زندگی ثابتی ندارند، بلکه در بیابان‌ها گردش می‌کنند و هر جا آب و علف و چراگاه پیدا کنند می‌مانند.
۷. شغل او مسافرت نباشد، مانند راننده بین شهری، ملوان، خلبان، تاجر و ...

❖ احکام نماز و روزه اساتید و دانشجویان

الف. اساتید و دانشجویان، در صورتی که با قصد اقامت ده روز یا بیشتر، در محل درس و تدریس یا خوابگاه می‌مانند:

مراجع محترم تقلید: برای این گونه افراد، نماز تمام و روزه صحیح است.

ملاحظه: در صورتی که تصمیم جدی بر ماندن ده روز گرفته باشند و حداقل بعد از خواندن یک نماز چهار رکعتی، به دلیلی، تصمیم بر گشت به وطن یا مسافرت دیگر داشته باشند، نماز و روزه آنها تا زمانی که در محل اقامت هستند، کامل خواهد بود.

ب. اساتید و دانشجویان، در صورتی که کمتر از ده روز در محل درس و تدریس یا خوابگاه می‌مانند:

امام خمینی (ره): نماز شکسته است و روزه صحیح نیست. (مقلدان ایشان باید با توجه به فتوای مرجع تقلید زنده خود در مسأله بقاء بر میت، عمل کنند).

خامنه‌ای: اساتید و دانشجویان بورسیه و مأمور به تحصیل که دارای حقوق دریافتی می‌باشند، اگر در کمتر از ده روز حداقل یک بار بین وطن و دانشگاه رفت و آمد داشته باشند، نمازشان در محل تحصیل و بین راه تمام و روزه شان صحیح است. اما سایر دانشجویان که در شهر دیگری تحصیل می‌کنند بنابر احتیاط واجب نماز را جمع (هم تمام و هم شکسته) بخوانند، همچنین روزه را در سفر بگیرند و در وطن نیز قضا کنند؛ (البته در این احتیاط واجب دانشجویان می‌توانند به فتوای مجتهد دیگر که دارای شرایط رجوع است و نماز را کامل و روزه را صحیح می‌داند، عمل نمایند). (۱/۱)
بهبخت (ره)، صافی، فاضل (ره) و نوری: اساتید و دانشجویان، اگر در کمتر از ده روز، حداقل یک بار، بین وطن و دانشگاه رفت و آمد داشته باشند و این وضعیت، تا مدتی ادامه داشته باشد (حداقل حدود سه ماه) کثیر السفر محسوب می‌شوند و نمازشان در محل تحصیل و بین راه تمام و روزه صحیح است. (۱/۲ و ۱/۳)
مکارم:

۱. کسانی که حداقل سه روز در هفته در رفت و آمد باشند و این برنامه حداقل دو ماه ادامه می‌یابد و یا شنبه به محل تحصیل و تدریس بروند و پنجشنبه برگردند و این برنامه حداقل ۴۵ روز ادامه داشته باشد، کثیر السفر محسوب می‌شوند و نمازشان در محل تحصیل و بین راه تمام و روزه شان صحیح است. (۱/۴)
۲. کسانی که دو سال یا بیشتر و هر سال حدود سه - چهار ماه (اگر چه به طور پراکنده) در محل تحصیل یا تدریس و خوابگاه اقامت داشته باشند، آنجا در حکم وطن آنهاست و تا ادامه این وضعیت همواره نمازشان کامل و روزه شان صحیح است. (در بین راه نماز شکسته است). (۱/۴)
سیستانی:

۱. کسانی که حداقل سه روز در هفته و یا ده روز در ماه (اگر چه به طور پراکنده) در رفت و آمد باشند و این برنامه برای مدتی (به طور مثال شش ماه در یک سال و یا حداقل سه ماه در چند سال تحصیلی) ادامه یابد، کثیر السفر محسوب می‌شوند و

نمازشان در محل تحصیل و بین راه تمام و روزه‌شان صحیح است. (۱/۵)
 ۲. کسانی که سه سال یا بیشتر و هر سال حداقل ۱۵ روز در ماه و یا ۶ ماه در سال (اگر چه به طور پراکنده) در محل تحصیل و خوابگاه اقامت داشته باشند، آنجا در حکم وطن آنهاست و تا ادامه این وضعیت همواره در محل تحصیل، نمازشان کامل و روزه‌شان صحیح است (در بین راه نماز شکسته است).

احکام شروع سفر تحصیلی اساتید و دانشجویان

۱/۱. خامنه‌ای: اساتید و دانشجویان بورسیه و مأمور که حقوق دریافتی دارند، در سفر اول و دوم نمازشان شکسته است و نباید روزه بگیرند. و از سفر سوم نمازشان کامل و روزه‌شان صحیح است. (دیگر دانشجویان در صورت رجوع به مرجع دیگر بنابر فتوای مرجع انتخابی عمل نمایند).

۱/۲. صافی، فاضل (ره) و نوری: در سفر اول نمازشان شکسته است و نباید روزه بگیرند. و از سفر دوم نمازشان کامل و روزه‌شان صحیح است.

۱/۳. بهجت (ره): اگر فاصله محل تحصیل بیش از ۴۵ کیلومتر باشد از همان سفر اول نماز کامل و روزه صحیح است.

۱/۴. مکارم: سه یا چهار روز سفر اول را احتیاط کنند یعنی نماز را هم کامل و هم شکسته بخوانند و روزه را بگیرند و بعد هم قضا کنند. ولی در روزهای بعد، نمازشان کامل و روزه‌شان صحیح است یا در سفر اول قصد اقامت ده روز کنند. (مقلدین ایشان در این احتیاط می‌توانند به مرجع دیگری رجوع کنند).

۱/۵. سیستانی: دو هفته اول شروع سفر احتیاط کنند. (مقلدین ایشان در این احتیاط می‌توانند به مرجع دیگری رجوع کنند).

احکام شروع سفر بعد از اقامت ده روز در وطن

۲/۱. مراجع معظم (به جز بهجت (ره) و سیستانی): کسانی که کثیرالسفر باشند و در زمان تعطیلات بیش از ده روز در وطن بمانند در اولین سفر بعد از اقامت در وطن نمازشان شکسته است و روزه نمی‌توانند بگیرند. ولی در رفت و آمدهای بعدی کم‌تر از ده روز نمازشان کامل و روزه‌شان صحیح است.

۲/۲. بهجت (ره): اگر فاصله محل تحصیل بیش از ۴۵ کیلومتر باشد از همان سفر اول نماز کامل و روزه صحیح است.

۲/۳. سیستانی: همیشه نماز کامل و روزه صحیح است؛ مگر این که سه ماه پی در پی در وطن اقامت داشته باشد که در این صورت در دو هفته اول شروع سفر باید احتیاط شود (مقلدین ایشان در این احتیاط می‌توانند به مرجع دیگری رجوع کنند).

پرسش و پاسخ

پرسش: تفاوت حد شرعی با حد ترخص چیست؟

پاسخ: «حد شرعی» همان «مسافت شرعی» است؛ یعنی هشت فرسخ^۱ رفت و برگشت.

«حد ترخص» مکانی است که در آنجا اذان شهر شنیده نمی‌شود و دیوارهای شهر^۲ هم دیده نمی‌شود.

چند نکته درباره تعیین حد ترخص:

✓ در هوا چیزی که مانع دیدن است مثل گرد و غبار و یا مانع شنیدن است مثل سر و صدا، وجود نداشته باشد.

✓ اگر کسی از محلی مسافرت نماید که دیوار ندارد، چنانچه به قدری دور شود که اگر آن دیوار داشت، دیده نمی‌شد، به حد ترخص رسیده است.

✓ لازم نیست به قدری دور شود که مناره‌ها و گنبد را نبیند یا دیوارها هیچ پیدا نباشد؛ بلکه همین قدر که دیوارها بطور واضح معلوم نباشد، کافی است.

مواردی که نماز مسافر، تمام (چهار رکعتی) است

در این مکان‌ها نماز ظهر، عصر و عشا به صورت تمام (چهار رکعتی) خوانده می‌شود (شکسته نیست):

۱. وطن؛

۲. جایی که می‌داند ده روز می‌ماند یا تصمیم دارد ۱۰ روز بماند؛

۳. جایی که سی روز یا تردید مانده؛ یعنی معلوم نبوده که می‌ماند یا می‌رود و اگر تا سی روز به همین حالت مانده و در این مدت به جای دیگری هم نرفته، در این صورت باید بعد از سی روز نماز را تمام بخواند.

۴. جایی که ابتدا قصد داشته، حداقل ده روز در آنجا بماند و یک نماز واجب چهار رکعتی هم خوانده و سپس از ماندن منصرف شده است.

مواردی که مسافر بین شکسته و تمام خواندن نماز اختیار دارد

مسافر می‌تواند در مسجدالحرام و مسجدالنبی (ص) و مسجد کوفه و حرم و رواق حضرت سیدالشهدا (علیه السلام) نمازش را تمام بخواند یا شکسته بخواند.

سیستانی: مسافر می‌تواند در تمام شهر مکه و مدینه و کوفه و همچنین در حرم حضرت سیدالشهدا (علیه السلام)، تا مقدار ۱۱/۵ متر تقریباً از اطراف قبر مقدس نمازش را تمام بخواند.

صافی: مسافر می‌تواند در مسجدالحرام و مسجد پیغمبر (ص)، بلکه در تمام شهر مکه و مدینه و همچنین مسجد کوفه نماز را تمام بخواند؛ ولی اگر بخواهد در جایی که اول جزو مسجد کوفه نبوده و بعد به این مسجد اضافه شده نماز بخواند، احتیاط واجب آن است که شکسته بخواند؛ همچنین مسافر می‌تواند در حایر^۳ حضرت سیدالشهدا (علیه السلام) نماز را تمام بخواند؛ ولی احتیاط واجب آن است که اگر دور تر از اطراف ضریح مقدس نماز می‌خواند، شکسته به جا آورد.

مکارم: مسافر می‌تواند در مسجدالحرام، مسجد پیغمبر (ص) و مسجد کوفه و همچنین حرم حسینی نمازش را تمام یا شکسته بخواند و در این چهار مکان فرقی بین بنا و محدوده اصلی و اولیه و آنچه بعد اضافه شده نمی‌باشد.

۱. فرسخ یا فرسنگ: واحد مسافت است. کسی که قصد دارد بیشتر از هشت فرسنگ (بین ۴۳ تا ۴۵ کیلومتر) مسافرت نماید، باید نمازش را پس از گذشتن از حد ترخص، شکسته بخواند و کسی که از مسافت باز می‌گردد، وقتی به حد ترخص وطن خود رسید، باید نماز را تمام بخواند.

توجه: در قدیم اطراف شهرها دیوار می‌کشیدند؛ ولی در حال حاضر که شهرها دیوار ندارند، ملاک و میزان، دیوار خانه‌ها می‌باشد.

۲. خامنه‌ای: شنیده نشدن اذان برای تعیین حد ترخص کافی است؛ ولی احتیاط مستحب رعایت هر دو علامت است و تعیین آخر شهر، موکول به نظر عرف است. اگر در نظر عرف کارخانه‌ها و شهرک‌های پراکنده اطراف شهر جزو شهر نباشند، مسافت را از آخر خانه‌های شهر باید حساب نمود.

بهجت: میزان، دیوار خانه‌هایی است که عرفاً جزو شهر حساب می‌شود. مکارم: حد ترخص در هر شهری آنست که از آخرین خانه‌های شهر به قدری دور شوند که صدای اذان شهر را نشنوند و کارخانه جزو شهر محسوب نمی‌شود.

۳. حایر: اطراف قبر شریف امام حسین (ع)

دبیرخانه شورای عالی اقامه نماز
دانشگاه علوم پزشکی و خدمات
بهداشتی- درمانی استان قزوین

در متن جزوه، تنهایی ذکر اسامی مراجع بزرگوار به اختصار
بسته شده است؛ بدین وسیله از ساحت آن بزرگواران پوزش
می‌خواهیم و از درگاه خدای بزرگ برایشان دوام سعادت را
مسألت می‌کنیم.

منابع: رساله مصور، انتشارات موسسه اطلس تاریخ شیعه
سایت پرسمان دانشجویی